

شکسپیر له نـوان شانـو سـینه مـا د ا . . عه بدولـه حمان

دوو فاکتوري هره گرنگ هن بـ مکـم بوونی په یوه ندي نـوان سینه ماو
شانـ که بریتین له

یه که م: په یوه ندي جوان بیني له نـوان هردوو هونه ردا .
دووه میان: په یوه ست بوونی تـکـسته شانـی و سیناریـ سینه ما یه کان
به یه کتره وه .

ده ستپـکی ئه و په یوه نديیه ی نـوان سینه ما به شانـوه ده گهـته وه
بـساـانی سهرهـدانی سینه ما ، له وـوه ئه و دوو هونه ره پـکه وه نه شوو
نووما یان کردووه ، له ده ستپـکیشدا به فیلمی بـده نگو تـمار کردنی
دیمه نه شانـیه کان به کامـرا بـ بهرهم هـنانی فیلمی دیکـمـنتکاری
له نما یشه شانـیه کان وه .

ئه کتري ناسراوی فهره نسی(ساره برنار) له م باره یه وه دهـته :
تـمارکردنی هـندـ له م فیلمانه به ئامانجی به دیکـمـنت کردن و
تـمارکردنی نواندنی گهوره ی هـندـ له ئه کتره بلیمه ته کان بووه ،
بـته وه ی وهـک دیکـمـنت هـی بـگرن و له ژیانی هونه ری خـیـاندا وهـک
شانازییهـک بیپارـزن، بهـام له گهـ به ده نـگه وه هاتنی فیلم، مه ودای
ئه و په یوه نديیه و ئامانجه کانی زـر له وه نده زـتر ته شه نه یان سه ندو
هـلـکی هاوبه ش له نـوان سینه ماو شانـدا دروست بوو به ناوی (وشه ی
بینراو)

هه میشه له گهـ به رده وام بوون و به ره و پـشه وه چوونی ئه و دوو هونه ره
زه به لاهی دنیا ، پرسیارـک له نـو هه وادارانـی سینه ماو شانـدا
سهرهـده دا ئه ویش ئه وه یه ، ئاخـ له ئاکامدا سینه ما یان شانـ
کامیان له به رامبر ئه وی تریاندا چـک ده دن؟

هر خـیان دواي شیکردنه وه و تـامانـکی که م ده گه نه ئه نجام و
دهـن: هه ردوکیان به یه که وه هه نو به یه که وه چـژ به ژیان ده به خشن،
هیچیان ناتوانن چـک به وی تریاندا بدهن، چونکه هه ردوکیان بوونه ته
پارچه یهـک له ژیانی سهرجه م مرـقایه تی و ناتوانین به هیچ کـجـده ست
به رداری هیچ کام له وان بین.

پرسیارـکی دیکه ئه وه یه ، ئایا هونه رمه نده دا هـنـره کان چـن ده توانن
ئه و دوو هونه ره ئاوـزانی یه کتر بکه ن و هه ردوو هونه ر له رووی
دا هـنانه وه سوود له یه کتر ببینن.

ئەم ۋە نىيە سىنەما سوودى لەشان ۋە رىگرتوۋە، دەر زەمان ۋە گەورە سىنەما كارەكان شان ۋە گەريە بە پەزە جىھانىيەكانىيان خستە تە توۋى سىنەما، لەو نەۋەندەشدا پىشكى شەر بەر شىكسپىر ۋە شان ۋە گەريەكانى كەوتوۋە.

بە يە وليەم شىكسپىر ۋەك چەن پادشاى شان ۋە جىھانىيە بوۋە ۋە تا ئەبەد لەسەر عەرشى ئەو پاشايەتتەدا دەم ۋە نەۋە، بەھەمان شەۋەش ئەستەريەكى ھەرە درەۋشاۋەى بوۋارى سىنەماشە ۋە خاۋەن ھەۋادارەكى ئەجگار زەرە لەھەموو جىھاندا، ئەگەرچى رەنگە زەرەينەى ئەو ھەۋادارانە شان ۋە گەريەكانى شىكسپىريان ھەر نەدىبە، زەر لەۋان بە ئاگان لەم ۋە ۋە ئىۋەى ئەدەبى جىھانىيە ۋە بلىمەتەكانى، يا لەۋكەسە سادانە بن كەشتەكى ئەۋتە دەربارەى رابووردوۋى مەقايەتى نەزانن، تەنھا بەكەت بەسەربردن روۋ لەسىنەما بىكەن، بەم بەۋ سادەھەيەى خەشيانەۋە باسى ھاملىت ۋە پەيۋەندىيەكانى لەگە (جەرتەلد) ۋە دايكى ۋە كەلەدىۋسى مامى ۋە ئەۋىلىيە خەۋىستى ۋە چەنەتى تەسەندەۋەى ھاملىتتە بەدەكەن، خە ئەگەر پەرسى ئەۋىندارى ۋە سەزدارىش لەگە ۋە بىتە، ئەۋە ھەمىشە سەربوردەى رەمى ۋە جەلەتەيان لەسەر زارە، ۋەك خەۋىستىيەكى رەمانسى نەمە بە سەرچەم مەقايەتى.

ھەر لەتەۋەرى شىكسپىر سىنەمادا پەرسىيە ئەۋەش دەتە ئاراۋە، ئاخە ھەى چىە گەورە بەرھەم ھەنەرۋەر ھەنەرەكان، زەتەر لەنۋوسەرە بلىمەتەكانى دىكەى دىنا بەۋ پەرىشە روۋيان لەشان ۋە گەريەكانى شىكسپىر كەردوۋە بە سىنەما؟

ئايە فاكەتەرەكانى رەكەشانى ئەۋەر ھەنەرەنە ئايدىۋە فەلسەفە تراژىدىكانى شىكسپىر كە لەسەردەمى خەياندا ۋە تەبەمە دەگات لەناۋ ھەموو كەمەگاكاندا ئامادەيەى ھەبوۋە ۋە خواستى خەكەن؟ ياخۇد تەكستەكان خەيان زەمىنەيەكى لەباربوۋنە بە دروست كەردنى فەلم؟

خەراستە شىكسپىر لەبەرھەمەكانىدا گەلەك كەشەى كەمەئەيەتى ۋە روزانەۋە، لەكەشەكانى كەمەگەى ئەۋ سەتەى مەقە كە تەمە ۋە تەبەمە بىنەدەم لەسەر گەۋى ئەم ھەسارەيەدا مەبەت ھەر دەمەنن، بەتەيەت كەشەكانى ۋەك رەق، خەۋىستى، دەسەتە، غەيرە، تەمەكارى، خەنەت، چاۋچەنەكى، لەخە بايى بوۋن، بەخەلى، تەسەندەۋەى دەيان پەرسى تە.

شىكسپىر لەۋەدا زانەۋ دانا بوۋە كە دەست نەشانى يەكە يەكەى ئەۋ كەشە مەيەنەى كەردوۋە، ھەموۋيانى خستە تە قەلبەكى دەرەمى سەرنج رەكەشە، كەسەيەتەكانى كەردوۋە بەنمۋەنەى ئەۋ كەسانەى دروست كەرى ئەۋ كەشانەن، ھەمان ئەۋ كەشانەۋ ئەۋ كەسانەيەتەنە، ھەمان ئەۋ نەخەشەيەنەى ۋەك ئاۋەنە بە تراژىدىۋە كەمەدىكانىيەۋە، نەشانى

کامه گاکه خای داوه تهوه.

ئهمه هکاری هگر بوونی بینهرو خوښهرو بووه به بهرهمه به چاره کانی.

شکسپیر ب دا شتنی ههموو ئه رووداوو به سهرهاتانه، سودکی زری له کولتوورو مژوو ئه فسانه و چیرکی زری له گهلانی دنیا وه رگرتووه، به و شوه درامیه کاریگهره هاوچاخه جیهانیه دای شتوونه تهوه، که ههموو جیهان بگرته وه وابهسته ی پارچه جوگرافیا کی دیاری کراوی ئه جیهانه نه ب، یا تایبته نه ب، به گهلکی دیاری کراوی ئه و دنیا به، ئهمه یه نه نی به جیهان بوونی شکسپیر و مانه وه ی ئه به دی له سهر ئه و عهرشی به توانست و ده سه بات و بلیمه تی خای داگیری کردووه و ب هیچ بنیاده م کی تر له جیهاندا به جی ناهه تا ئه و دنیا به ما ب.

جگه له وهش ههمیشه شکسپیر به دوا ی ئه توخمانه دا و بووه که بینهرو ده که نه هاو به شی ک شکان و له رگه ی یه ک له و پرسه مر ییانه ی بزاری کردوون، بینهرو گه اند تهوه ب سهر ک شه مر ییه ره سه نه کانی خای و له گه وروژاندنیان ههستی کردووه که ئه و یه ک له کار که اکته ره کانیه تی، به مهش مهودای ئاو زان بوونی بینهرو ت کستی لکتر نزیک کرد تهوه، که تیدا بینهرو ته نها ته ماشاکر نه ب، له کاره شان ییه کاند به کو بینهرو ره گه زک ب، له ره گه زه کانی بونیاتی شان یی و گه یشتن به ئامانجه کانی.

ههمان ئه و فاکته ره وروژانه رانه ی له شان دا همن، ههمان ئه و فاکته رانه بوونه ته هکاری ب لک نزیک بوونه وه ی بینهرو به بهرهمه سینه مایه کانی شکسپیر له سینه مادا.

له ده ست پکدا ئه و فیلمه ب ده نگه ی ده ره نهرو (دیفید وارک) (راه نانی پلنگ) که سا ی 1908 له نواندنی (فل رانس ل رانس) بهرهم ها تووه، سهرکه و توو ترین فیلم بووه له سهرده می سینه مای ب ده نگ، که له شان گه رییه کانی شکسپیره وه وه رگیرا بن.

له سیه کان و چله کاند چهنده بهرهم کی دیکه وه (ر می و جولت) له ده ره نه نانی (جرج کوکور) سا ی 1936، ههروه ها فیلمی (وهک ئاره زوو ده کهیت) له ده ره نه نانی ده ره نهرو بهریتانی (بول زینهرو) له نواندنی (ل رانس ئلیفییه) ئه و سهرکه و تنه یان به ده ست نه ه نا که چاوه وانی ل ده کرا.

ههنده فیلمی سینه مای ب ده نگ تا بهرهمه سینه مایه کانی جهنگی جیهانی یه که م و دواتریش، ئه و پ شوازییه یان نه بووه که پویستن به ه ی ئه و کاریگه رییه شان ییه به سهر نواندنی ئه کته رانه وه هه بووه له سینه مادا، ئه مهش له گه سحری کام راو و نه ی سینه مای دا هاوکوف

نه بووه، ئه‌وه‌تا کاتځای مپانیای (برایانی وارتر) ساڵی 1935 بـیـاری به‌ره‌مه‌نـانی زنجیره‌یه‌ک کاری سینه‌مایان دا له‌کاره‌کانی شکسپیر و به‌به‌ره‌م هـنـانی فیلمی (خه‌ونـک له نیوه‌شه‌وی هاوـن دا) ده‌ستی پـکـرد له‌ده‌ره‌نـانی (ماکس راینه‌ارد)

به‌لام سه‌رنه‌که‌وتنی هه‌ند له‌و به‌ره‌مانه نه‌بووه مایه‌ی سارد بوونه‌وه‌ی کـمپانیای سینه‌ماکاران له‌به‌ره‌مه‌کانی شکسپیر، به‌کـو له‌گه‌ ټـپـه بوونی سه‌رده‌م بایه‌خدا نه‌بو به‌ره‌مانه زـټـتر له‌جاران ده‌بوونه جـگـه‌ی بایه‌خ پـټـدانی ئه‌وان.

له‌سه‌رده‌می نوـټـشدا، دوا‌ی ئه‌وه‌ی سینه‌ما سا‌ڵی 1927 و به‌جـ هـشـتنی ټـاغی فیلمی بـده‌نگ، گه‌شه‌سە‌ندنـکی زـری به‌خـیه‌وه بـینی.

هه‌ر له‌و ده‌ستپـکه‌وه، ته‌نانه‌ت له‌سه‌رده‌می سینه‌مای بـده‌نگیشدا زـټـتر له 500 کار له‌شا‌کاره‌شان یه‌کانی شکسپیر کران به‌فیلم، به‌لام دوا‌ی ئه‌وه‌ی سینه‌ما ده‌نگی هـناو سا‌ڵی 1929 یه‌که‌م به‌ره‌مه‌می سینه‌مای که له‌شان گه‌ریه‌کانی شکسپیر به‌به‌ره‌م ها‌تن فیلمی (راهـنـانی پلنگ) بووه له‌ده‌ره‌نـانی (سام تیلـر) و نواندنی دوو له‌ناودارترین ئه‌کته‌ره ئه‌مریکه‌کانی وه‌ک (ماری بیکفـرد و دـگلاس فیربانکس) ی هاوسه‌ری بوون، که‌بوو به‌پـ بـینه‌رتـرین فیلمی شکسپیر له‌و سه‌رده‌مه‌دا.

سینه‌ماکارانی جیهان به‌شـوه‌یه‌کی تایبه‌تی، بایه‌خیان به‌گواستنه‌وه‌ی ده‌قه‌کانی شکسپیر دا بـسینه‌ما، به‌سه‌دان ده‌ره‌نـه‌رو سینه‌ماکار که‌وتنه کارکردن بـ به‌رجه‌سته کردنی شانـنامه‌کان، چه‌ندین وـاتی جیهان هه‌ریه‌که‌و به‌فـرمـ و ستایلـک که‌وتنه به‌ر به‌ره‌مه‌نـانی فیلم له‌سه‌ر ئه‌و شا‌کاره گه‌ورانـه‌ی شکسپیر، له‌پـشه‌وه‌یاندا دوو له‌سینه‌ماکاره هه‌ره دیاره‌کانی دنیای شکسپیر بوون به‌پـشه‌نگ بـ گواستنه‌وه‌ی ئه‌و ده‌قانه بـسینه‌ما.

گـڤـاری (تایم) سا‌ڵی 1997 توژینه‌وه‌یه‌کی دوورو درـژی ده‌رباره‌ی ئه‌و گه‌شه‌سە‌نه له‌ناکاوه بـاو کرده‌وه له‌و فیلمانـه‌ی له‌کاره‌شان یه‌کانی شکسپیره‌وه وه‌رده‌گیرـن، به‌تایبه‌ت دوا‌ی نمایش کردنی فیلمی (رـمـی و جولـت) له‌ ده‌ره‌نـانی (باز لـرمان) و نواندنی ئه‌کته‌ری لاوی ئه‌و کاته (لـیـنارد دی کابریـ) .

هه‌روا ده‌رکه‌وتنی چه‌ند فیلمـکی دیکه له‌و ده‌مه‌دا، له‌وانه فیلمی (هاملـت) له‌ ده‌ره‌نـان و نواندنی (کینیس برانا، فیلمی) ریتشاردی سـپـه‌م (ده‌ره‌نـانی رـتشارد لـنکرین، فیلمی (ئـتیلـل) ده‌ره‌نـانی (ئـلیفهر بارکر) ، ماکبـس – نواندنی (جیسـن، فیلمی) شه‌وی دوانزه‌هه‌مین) به‌نوسه‌ی به‌ریتانی و چه‌ند فیلمـکی تر.

سایتی (IMDB) که‌گه‌وره‌ترین سایتی ئه‌له‌کترـنیه بـفیلمه جیهانییه‌کان، ده‌رکه‌وتوو که‌له‌ئرشیفی ئه‌و سایتهدا ده‌رکه‌وتوو که زیاتر له 2000 کاری سینه‌مای له‌شا‌کاره‌کانی شکسپیره‌وه وه‌رگیراون و

کراون به فیلمی سینه‌مایی، به‌مه‌ش شکسپیر به‌چانست‌ترین مرځه له‌سەر رووی زه‌وی دا که کاره‌کانی به‌و ئاسته به‌رزه جیهانیه بکړت به‌فیلم. 1. ده‌ره‌ځانه‌رو ته‌کت‌رو به‌ره‌م هڅنه‌ری گه‌وره‌ی به‌ریتانی (ل‌رانس ئ‌لیفی‌ه) له‌چله‌کانه‌وه ده‌ستی کردووه به‌کارکردن بڼه سینه‌ماو چه‌ندین به‌ره‌می نایابی شکسپیری گواسته‌وه بڼه سینه‌ما، هر له‌چله‌کانه‌وه (1948) هامل‌ټی پښک‌ه‌ش کردو ځ‌ی رڼ‌ی سهره‌کی تڼ‌دا بین‌ی و له‌په‌نای نه‌و فیلمه‌وه ځ‌ه‌اتی ئ‌سکاری به‌ده‌ست هڅنا، پاشان زنجیره‌یه‌کی دیکه‌ی له‌شاکاره‌کانی شکسپیر کرد به‌فیلم، له‌وانه (هنری پ‌نجه‌م، ریتشاردی س‌یه‌م و چه‌ندینی تر.

2. نه‌وه‌ی دووه‌میان ده‌ره‌ځانه‌رو ته‌کت‌رو به‌ره‌م هڅنه‌ری ناوداری ته‌مریکی (ئ‌رس‌ن ویلز) بوو، که چه‌ندین له‌شاکاره‌کانی شکسپیری مه‌زنی کردووه به‌فیلم له‌وانه: (ماکیس – 1948) (ئ‌تیل‌ل 1952) ته‌نسکل‌پیدیاکان نه‌وه‌یان ده‌رخت‌ووه که شکسپیر خاوه‌نی ز‌رت‌رین نه‌و به‌ره‌مه ته‌ده‌بیانه‌یه که بڼه سینه‌ما سوودی‌یان ل‌وه‌رگیرا ب‌ت و ځ‌ی له‌زی‌تر له‌ 500 به‌ره‌می سینه‌مایی ده‌دات، به‌ام پ‌گه‌ی (زانیاری سینه‌مای جیهانی) له‌و ژماره‌یه ز‌تر له‌ونده ته‌ده‌په‌ڼ‌ن و پ‌ی وایه نه‌و ژماره‌یه له‌گه‌ه فیلمه بڼه‌نگه‌کان ده‌گاته هزار به‌ره‌م، توڼ‌ه‌رو ره‌خنه‌گره‌کان له‌و دیارده‌یه‌یان ک‌یوه‌ته‌وه که ب‌چی شکسپیر ب‌ته خاوه‌نی نه‌و ژماره پ‌وانه‌یه؟ نه‌وان پ‌یان وایه ز‌ر هڅکار هن، له‌وانه دوو توخمی هره‌ه سهرکی هن:

یه‌که‌میان: بایه‌خ دانی ز‌ری نووس‌ر به‌ح‌ته‌ته‌دramای و ده‌روونی‌ه‌کانی کاراکته‌ره‌کانی، هر له‌ح‌ته‌ته‌گه‌وره‌کانه‌وه تا بچ‌ووک‌ترین و ورت‌رین ح‌ته‌ت، له‌هر باب‌ه‌ت‌کدا که نه‌و ه‌ی بژاردووه، ک‌م‌دی ب‌ت یا تراژیدیا یا م‌ژووی.

دووه‌میان: شکسپیر ځ‌ی پیاوی شان‌ بووه به‌مانای ته‌واو، نه‌و ځ‌ی له‌کاتی نمایش کردندا ده‌چووه ناو بین‌رو چاود‌ری نه‌و ح‌ته‌تانه‌ی ده‌کرد که بین‌ری ده‌ورژاند، به‌مه‌ش ره‌گه‌زه‌کانی خواستی بین‌ری دیاری ده‌کردو ده‌یزانی بین‌ر چی ده‌وت، ب‌یه بڼه ر‌ژی دوا‌ی ده‌سکاری ده‌کردن، به‌و ش‌وه‌یه‌ی عه‌ق و ده‌روونی بین‌ر ئ‌اره‌زووی ده‌کات.

که‌س بی‌ری بڼه نه‌وه نه‌ده‌چوو که ر‌ژ ل‌ه‌رژان شان‌گه‌ریه‌کانی شان‌کاری گه‌وره‌ی جیهانی شکسپیر (1564 — 1616) ده‌ب‌ته‌ته توخم‌کی بڼه‌تی بڼه ده‌مه‌ند کردنی سینه‌ما.

ج‌گه‌ی نام‌بوون‌یه، که شکسپیر بلیمه‌تی سهرده‌می ځ‌ی و سهرده‌می ئ‌مه‌و هم‌وو سهرده‌مه‌کانی دوا‌ی ئ‌مه‌ش ب‌ت. شکسپیر هر ته‌نها شاعیر نه‌بووه، به‌کو بلیمه‌ت‌کی گه‌وره‌ی بوا‌ری

شان بوه، ئه و شان ي ب ئه وه نه نووسيووه بخو ندر ته وه، به كو ب
 نه وه نووسيووه خه كي راسته وخ له سر شان له گه ياندا بهه ژ.
 خودي خي كا ت له بهردهم شان گه ريه كاني خي داده نيشته و ههستي
 بينه ري ده خو نده وه، له نه نيه نه ده گه يشته كه بينه ري ده وروژ ن و
 نه وه ش كه بينه ري ده وخ ن، به به له ر ژاني دواتر هه ندي ديال گ و
 ديمه ني ده س ييه وه و هي تري له شو نني دا ده نا، به و ش وه ييه بينه ري
 لي رازي بن ... ئه م خو ننده وه ي ب بينه ري توخم ك بوو له توخمه
 كاري گه ره كاني شكسپير.



حه يدهر عه بدول ه حمان